

Françoise Aubry,
Ereconservator van het Horta Museum

Hotel Solvay

Een meesterwerk
van Victor Horta en de art nouveau

Lannoo

Inhoudsopgave

6	Art nouveau & Victor Horta
22	Ernest Solvay
32	Hotel Solvay
36	Voorgevel
48	Benedenverdieping
74	Bel-etage
112	Eerste verdieping
144	Tweede en derde verdieping
150	Stallen
154	Recente restauratiewerken
156	Voetnoten
158	Bibliografie

Portret van Victor Horta in de veranda
van zijn huis in de Amerikaansestraat,
omstreeks 1902.

& Art nouveau Victor Horta

Als Victor Horta in 1894 de opdracht krijgt om Hotel Solvay te ontwerpen, is zijn carrière in volle bloei. Na zijn jarenlange opleiding vertrouwen twee vrienden, de ingenieurs Eugène Autrique en Émile Tassel, hem de bouw toe van hun woning. Hotel Tassel is zo vernieuwend dat het de aandacht krijgt van pers en publiek. Dit voorname herenhuis in de buurt van de Louizalaan (Paul Emile Jansonstraat 6) betekent op het einde van de 19e eeuw een revolutie in de bouwkunst: in de gevels en in het interieur gebruikt Horta metaal, maar hij verbergt het niet. Voor dit herenhuis past hij een bouwtechniek toe waarmee niet alleen bruggen met grote overspanning en grote tentoonstellingshallen gebouwd kunnen worden (de Galerie des Machines van Ferdinand Dutert en Victor Contamin, tijdens de Wereldtentoonstelling van Parijs, 1889), maar ook serres (de Koninklijke Serres van Laken van Alphonse Balat, Horta's leermeester, 1874 en 1886), stations (de Parijse Gare du Nord, 1861-1864), warenhuizen (Le Printemps van Paul Sédille in Paris, 1881) en hallen (Les Halles de Paris van Victor Baltard in Parijs, 1845-1870). Zuilen en metalen lateien geven de architect een zekere vrijheid om in de gevels tal van raam- en deuropeningen te voorzien, wat in metselwerk met steen of baksteen niet mogelijk is, want open en gesloten delen moeten omwille van de stabiliteit uitgelijnd worden. In het interieur vervangen boog en

balk, liggend op fijne dragers, de dragende binnenmuren, waardoor er ruimte vrijkomt en het licht ongehinderd kan circuleren. Horta heeft een grenzeloze bewondering voor zijn leermeester, architect Alphonse Balat, maar is zich ervan bewust dat hij een nieuwe architectuur in het leven moet roepen, wil hij inspelen op de behoeften van een veranderende samenleving. Zijn klanten hebben banden met de industrie of de handel en zijn rijk geworden dankzij hun werk en het succes van hun ondernemingen; ze wensen een ander imago te tonen dan dat van de adel of de oude bourgeoisie, die een conservatieve smaak heeft en er genoeg mee neemt dat oude stijlen geïmiteerd worden. Een grondige lezing van *Entretiens sur l'architecture* van Eugène Viollet-le-Duc¹ zet Horta ertoe aan om de beslissende stap te zetten en het stalen geraamte in de privéarchitectuur in te voeren. De Franse architect en theoreticus was immers van oordeel dat de bouwprincipes en vormen van de gotische stijl naar de metaalarchitectuur overgezet konden worden. Horta wil vooral zijn eigen stempel drukken, met een stijl die gebaseerd is op combinaties van curven, ook al vertonen die hier en daar nog sporen van de gotische architectuur. Dat is ook het geval voor de glazen koepel in dubbele waaivorm, die hij aan de Engelse perpendicular style ontleent en die de eretrap van Hotel Solvay overkapt. Curve en arabesk accentueren de soepelheid van metaal en wat het ontwerp van Horta zo origineel maakt, is dat hij, in plaats van smeedijzer, platijzer gebruikt, dat industrieel geproduceerd wordt en voor draagconstructies met gietijzer wordt gecombineerd. Ook de gevelstenen lijken wel tot leven te komen, dankzij curven, die de hoeken minder scherp maken: de witte steen uit Euville of Gobertange, waar de voorliefde van de architect naar uitgaat, vertoont verfijnde siervormen waarvoor in gips driedimensionale modellen gemaakt moeten worden, opdat de steenhouwers het ontwerp van Horta zeer nauwgezet kunnen volgen. Horta droomt van een eigen beeldhouwersatelier, dat hij niet

**“Ik zie mezelf als een trillende
meteoor waarvan het licht in geen tijd
in de ruimte is verdwenen.”**

[Victor Horta]*

lang daarna installeert in de kelderverdieping van zijn kantoor, Amerikaanstraat 23. In de periode waarin Horta Hotel Solvay bouwt, worden de modellen waarschijnlijk gerealiseerd in de ateliers van ornamentbeeldhouwer Georges Houtstont, die aan de Charleroise steenweg een huis van Horta huurt². Deze modellen worden per stuk aan de klant gefactureerd, zoals blijkt uit de boekhouding van de architect. Zo betaalt Solvay op 5 november 1901 een aanbetaling van 1500 frank op de kosten voor modellen voor meubilair (ter vergelijking, de erelonen die Horta voor het jaar 1899 ontvangt: 3000 frank). De meubelfactuur van schrijnwerker-meubelmaker Pelseneer loopt op tot een torenhoog bedrag van 257.913,59 frank. De boekhouding voor het begin van de werkzaamheden van het herenhuis is niet bewaard gebleven³.

In zijn werk over de 19e-eeuwse privéarchitectuur ten tijde van Napoleon III (*“L’architecture privée au XIXe siècle sous Napoléon III”*), maakt de Fransman César Daly een onderscheid tussen het aristocratische herenhuis van weleer en het eigentijdse privéherenhuis: “[S]ommige overeenkomsten blijven in de algemene inrichting voortbestaan; wat echter de nieuwe smaken en het bestaansgemak betreft, gelden voor het eigentijdse herenhuis vereisten waarom men zich maar weinig bekommert [...]: al wat hygiëne, bestaansgenoege, gemak, discretie, enz. ten goede komt [...]. Het volstaat niet om een woonkamer rijkelijk te decoreren en met elegante meubelen uit te rusten, de ruimte moet ook warm en tegelijkertijd goed geventileerd zijn...”⁴ Daly benadrukt dat absoluut moet worden voldaan aan de vereisten van het openbare leven (met glans relaties kunnen ontvangen) en die van de intimiteit (een comfortabel gezinsleven, elke dag opnieuw). Voor een herenhuis is hij voorstander van de indeling waarvoor Horta heeft gekozen voor Hotel Solvay. Op de benedenverdieping geeft een koetspoort toegang tot de tuin en de stallen achter op

Aanzet van de eretrap. Op deze oude foto is goed te zien hoezeer de grote overloop baadt in het licht. Deze foto werd genomen vóór 1902, jaar waarin het doek van Van Rysselberghe werd aangebracht.

Uitzicht vanaf de overloop van de eerste tussenverdieping naar de overloop van de bel-etage.

het perceel, de keuken, een vestiaire en een ontvangkamer. De bel-etage is bedoeld om mensen te ontvangen en de eerste verdieping is voorbehouden voor het gezinsleven; hier bevindt zich de slaapkamer van de heer en vrouw les huizes. De tweede verdieping is voor de kinderen, hun gouvernante en gasten die blijven slapen. De derde (dak)verdieping is bestemd voor de kamers van het huispersoneel. Horta behoort tot de voorhoede voor al wat nieuwe technieken aangaat om een woning comfortabel en gezond te maken: elektrische verlichting, centrale verwarming op stoom, bijzetkachel op gas, natuurlijke ventilatie, sanitaire installaties.

Breken met de imitatie van stijlen uit het verleden, dat is wat de twee grensverleggende architecten van de art nouveau in Brussel willen. Victor Horta en Paul Hankar, die zijn huis met atelier (Defacqzstraat 71) bouwt in hetzelfde jaar als dat waarin Hotel Tassel wordt gebouwd, leren elkaar kennen aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Brussel en worden al gauw vrienden, wat voor Horta ongewoon is, want hij gaat liever om met schilders en beeldhouwers dan met ambtgenoten. In zijn *Mémoires* verwijst hij naar slechts een of twee mensen die tot zijn “intieme kring” behoren, en Hankar is daar één van⁵. Beiden zijn fervente lezers van Eugène Viollet-le-Duc, die de architecten er in bijzonder bloemrijke beeldspraak toe aanzet om afstand te nemen van de imitatie van stijlen: “[A]ls we monumenten optrekken met flarden die we her en der hebben verzameld, in Griekenland, in Italië, in ver van onze tijd en beschaving afgelegene kunsten, dan stapelen we alleen maar ledematen van dode lichamen op; als we deze ledematen losrukken van

Gipsen model op ware grootte van het bedhoofdeinde in de kamer van de heer en mevrouw Solvay.

Deze foto illustreert de complexiteit van de verlichting: overdag valt natuurlijk licht vanuit de tuin naar binnen en dringt helemaal door tot het trappenhuis; 's avonds sublimeert de kunstmatige verlichting de warme kleuren van de glazen koepel, met als tegenwicht, de koele fonkeling van de kristallen bloemblaadjes van de luchter.

Dit document toont een van de wastafels van de kamers op de tweede verdieping vóór ze gedemonteerd werden om plaats te maken voor één uniek stuk, waarvan de bodem de Zuid-schacht afdekt.

de lichamen waartoe ze behoren, beroven we ze van het leven en kunnen we geen levend werk meer creëren.”⁶ Zowel Victor Horta als Paul Hankar wijden zich aan de creatie van een levende en persoonlijke architectuur die aangepast is aan het hedendaagse leven. Voor hun klanten, wier financiële welstand meestal recent is en die dus nog niet vastgeketend zijn aan familietradities, zijn ze tegelijkertijd binnenhuisarchitect en decorateur, zodat ze een totaalharmonie tussen architectuur en interieur tot stand kunnen brengen en aandacht kunnen besteden aan alle behoeften van het dagelijkse leven van hun klanten. Op de voorpagina van het eerste tijdschrift over decoratieve kunst, *The Studio*, dat vanaf 1893 in Engeland wordt gepubliceerd, prijkt het motto “*Use and Beauty*” (“Nut en schoonheid”). Van de art-nouveaustijl worden in heel Europa varianten ontwikkeld, maar de versie van Horta en Hankar wordt gekenmerkt door de klemtoon die zij leggen op het constructieve aspect en op het op de abstracte lijn gebaseerde ornament. Dat laatste zal met name in Frankrijk uitvoerig gekarikaturiseerd worden, want voor een korte periode verliest dit land zijn superioriteit op het vlak van decoratieve kunst en de universeel geïmiteerde “goede smaak” (de Franse koninklijke stijlen worden wereldwijd gewaardeerd). België behoort tot de avant-garde en verwelkomt in zijn kunstsalons de crème de la crème van de moderniteit op het domein van de schone kunsten, én van de muziek: Seurat, Whistler, Gauguin, Max Liebermann, César Franck, Gabriel Fauré, Debussy, Verlaine, enz.⁷ Als Horta in 1897 tijdens het salon La Libre Esthétique een meubelset voorstelt, krijgt deze set bakken kritiek in het Franse *Revue des Arts décoratifs*: Horta wordt

De bank op de grote overloop van de eretrap is een ideale plek om het door Horta uitgedachte architecturale landschap te aanschouwen, ver weg van de moderne stad, en te mijmeren over een vers van Verlaine: “Toutes mes langueurs rêvassent” (*Brussel*, augustus 1872).

ervan beschuldigd “ingewikkelde geschilderde arabesken in elkaar te willen slingeren”⁸. Niet veel later, in 1900, hekelt Émile Gallé in “*Le mobilier contemporain orné d’après la nature*” (hedendaagse meubelen, naar de natuur versierd) de “regen- en lintwormen, pseudozeegrassen en dolgedraaide vermicelli” die de decoratieve kunst zijn binnengedrongen⁹. De glasblazer van Nancy schaart zich vastberaden achter de “floralisten” en verzet zich tegen de “linearisten”, zoals kunstcriticus Julius Meier-Graefe ze noemt¹⁰. Het ornament is doorslaggevend bij de creatie van een nieuwe stijl. De terugkeer naar de natuur lijkt de ideale oplossing om de inspiratie van de ontwerpers nieuw leven in te blazen, een terugkeer die door de geestdrift voor de Japanse kunst nog wordt versterkt. In het woord vooraf van het eerste nummer van het tijdschrift *Le Japon artistique*, in 1888, legt Siegfried Bing de nadruk op de “constante leidraad” die de natuur is voor de Japanse kunst, “een onuitputtelijke bron van inspiratie”¹¹. Het ornament van Horta is niet naturalistisch of “floralistisch”, hij wil niet dat zijn inspiratiebron herkend wordt. Enkele van zijn zeldzame schetsen van planten zijn bewaard gebleven. In een nota over de “Zoektocht naar een spontane bloemencompositie” bevestigt hij dat hij geen moeite heeft om spontaan van planten afgeleide motieven waar te nemen: “[H]et resultaat was nagenoeg altijd onmiddellijk bevredigend, terwijl het me soms uren en dagen kostte om een analoog motief te ontwerpen, in de geest van de lijnen waar ik zo van hield.”¹² De arabesk van Horta is zonder meer abstract, zelfs als we hem ontcijferen in de compositie van de structuur van een boom, plant of dierenkop.

Een album vol met plannen van Hotel Solvay, met aantekeningen van Horta, is wonderbaarlijk bewaard gebleven. Het werd door de Fondation Jean Delhayé in bewaring gegeven aan het Hortamuseum in Sint-Gillis.

Doorsnede van beide lichtschachten (blad 9).

VOLGENDE PAGINA'S

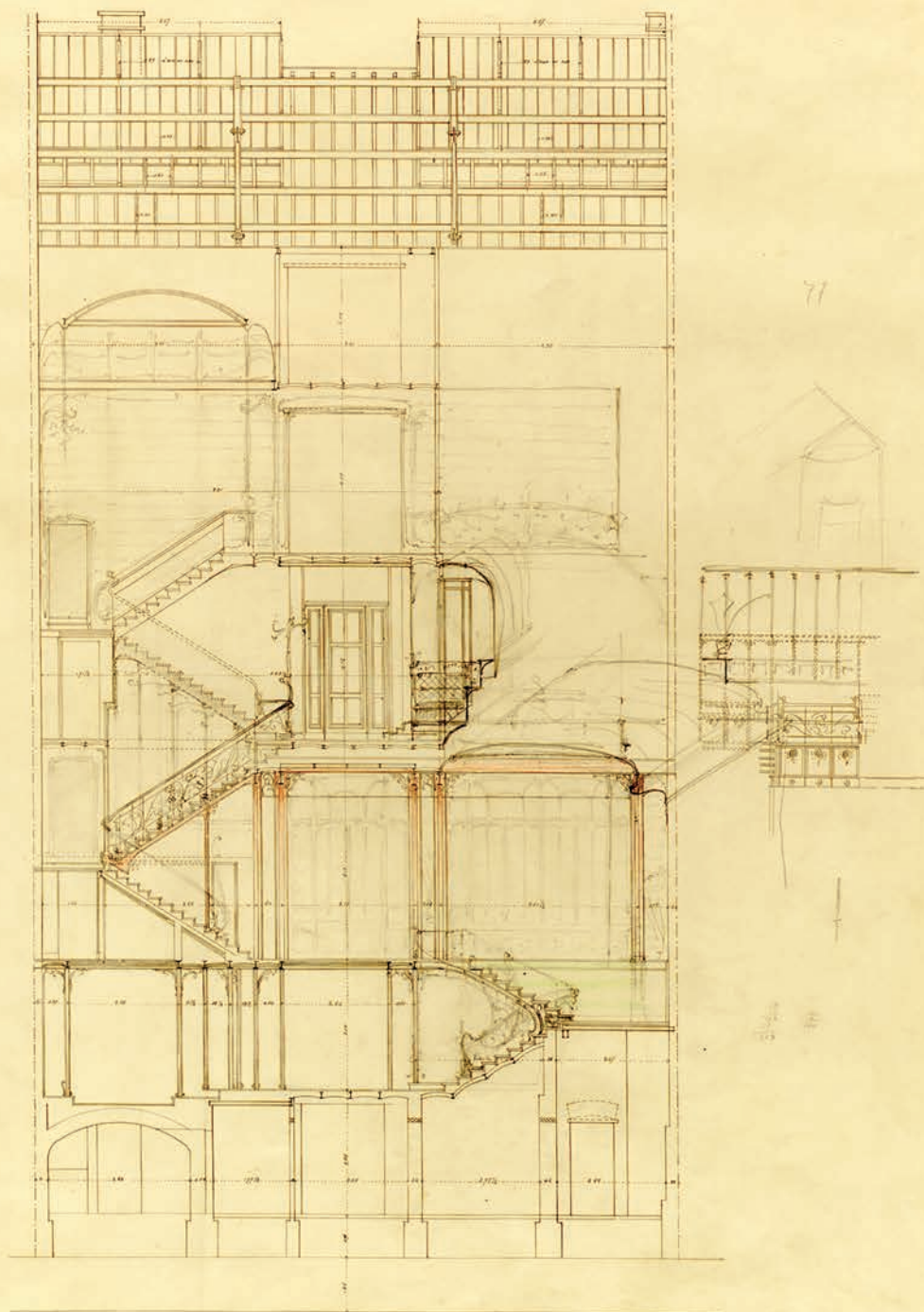
Doorsnede van de koetsdoorgang, met rechts de dienstrap (blad 12).

Tekening van de liggers voor de vereenvoudigde koetsdoorgang en vestibule (blad 15).

« Kunst siert het leven. »

De art nouveau komt tot ontplooiing op een moment dat we kunnen beschouwen als de teloorgang van de handwerksnijverheid: de oude kennis is nog aanwezig, maar de invloed van de machines neemt almaar toe. De Engelse arts-and-craftsbeweging ontstaat als reactie op de moderne industrie en de slavernij van de door de machine gedomineerde en aan arbeidsverdeling onderworpen mens. In *News from Nowhere* ("Nieuws van nergens"), gepubliceerd in 1890, bevestigt William Morris dat "de vervaardiging van machines de opperste verwezenlijking van de 19^e eeuw is: deze wonderen van vindingrijkheid, vaardigheid en geduld worden gemaakt om eindeloze hoeveelheden weersinwekkende prullaria te produceren"¹³. De art nouveau heeft de ambitie om de schone kunsten en kunstberoepen weer met elkaar te verzoenen en gedurende een korte tijd zijn ze te zien tijdens kunstsalons, naast schilderijen en beeldhouwwerken. Hotel Solvay bijvoorbeeld, wordt gebouwd in samenwerking met een klein dertigtal ambachtelijke vaklui of bedrijven, een indrukwekkend aantal als je bedenkt welk coördinatietalent tijdens de werkzaamheden noodzakelijk is. Maar de industrie is wel degelijk aanwezig, in de vorm van metalen structuren.

De art nouveau wil de strijd aanbinden met de lelijkheid en de kunstenaar bij het dagelijkse leven betrekken. Henry van de Velde verkondigt dat "Kunst het leven tooit", het huis wordt een "totaalkunstwerk". De gekoesterde droom van een leven dat verfraaid wordt door op de woning toegepaste kunst, wordt door de Eerste Wereldoorlog aan diggelen geslagen.

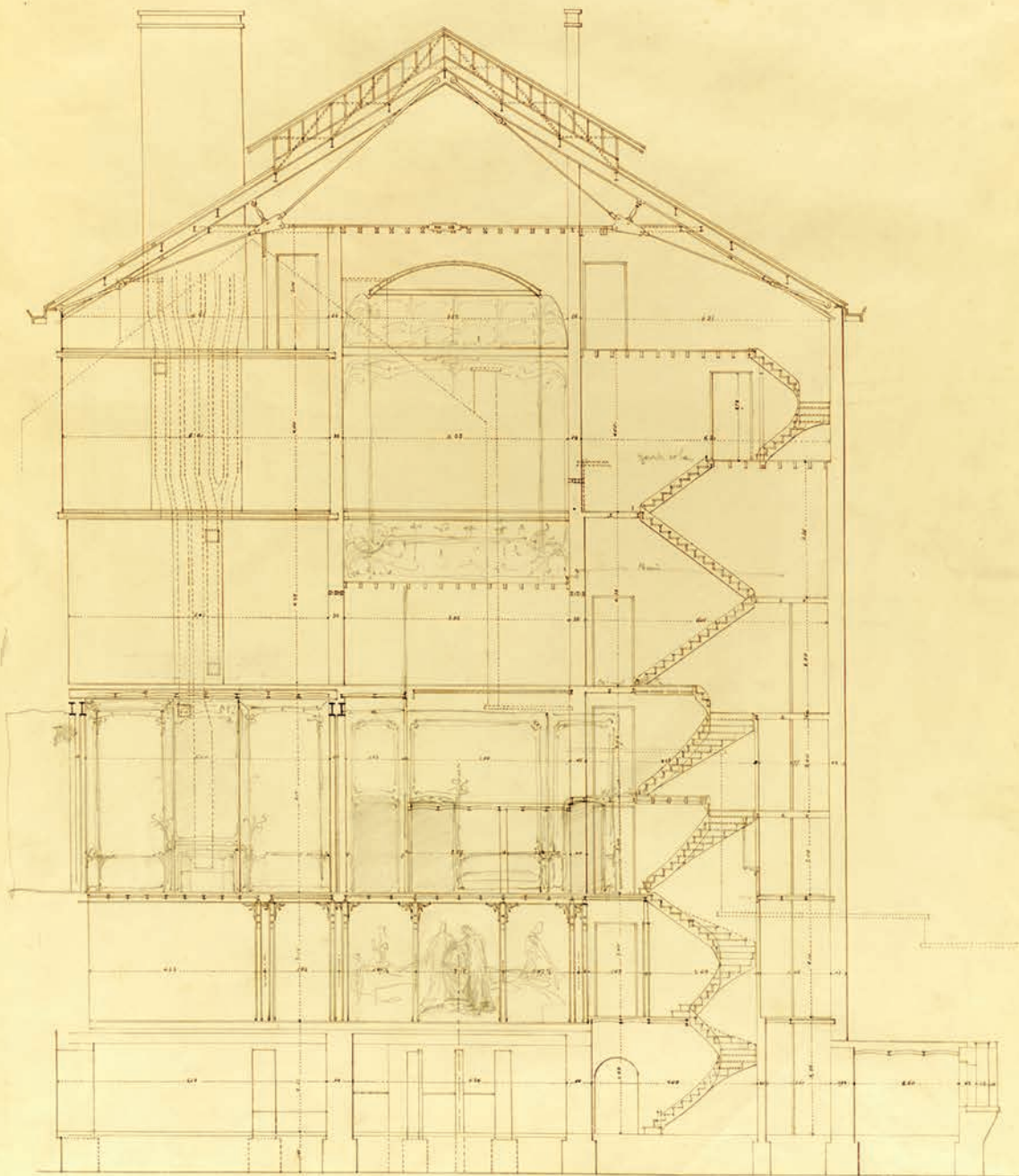

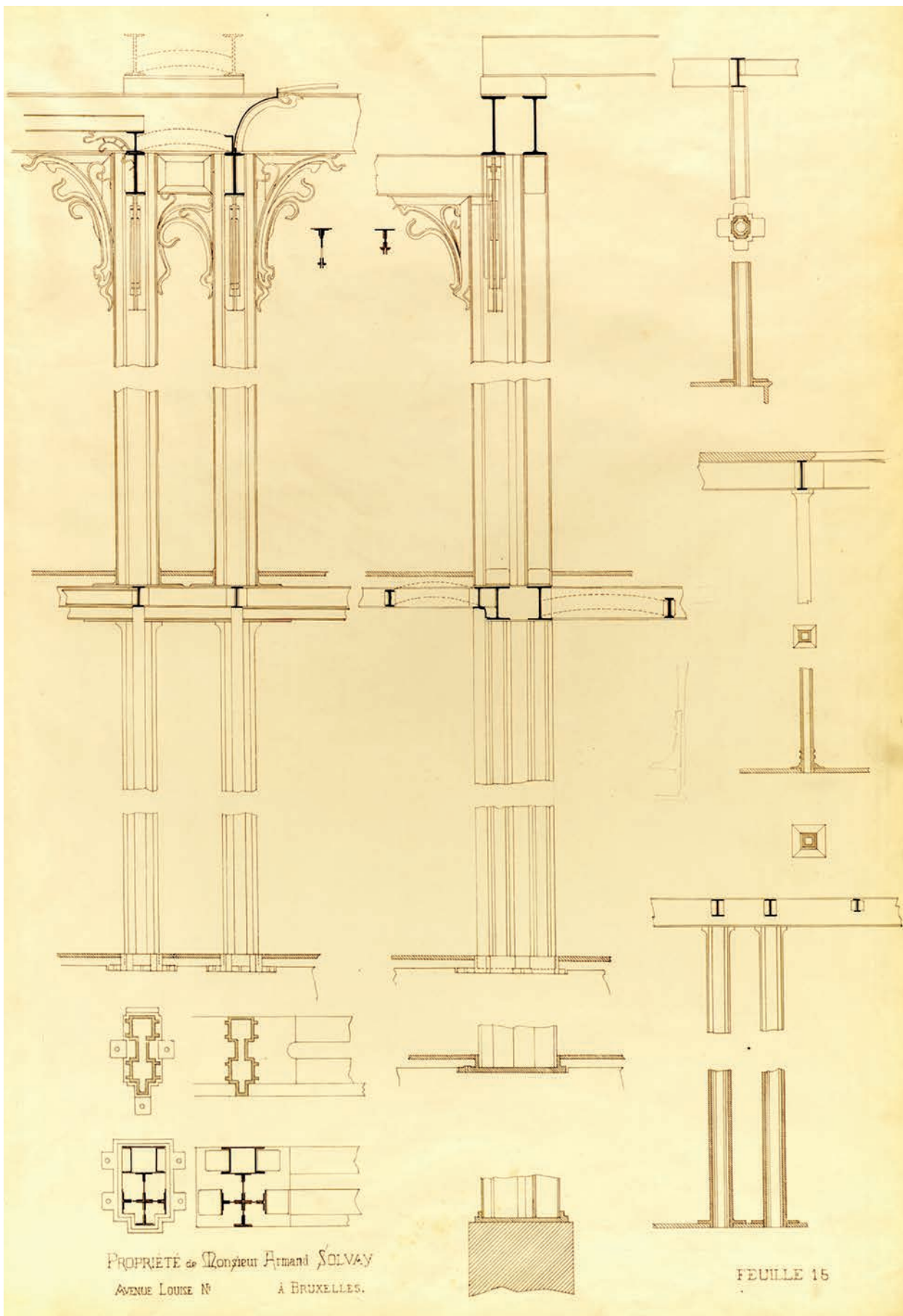
PROPRIÉTÉ de Monsieur Armand SOLVAY

AVENUE LOUISE N°

À BRUXELLES.

FEUILLE 12

Beknopte biografie van Victor Horta (1861-1947)

6 januari 1861. Geboorte van Victor Horta in Gent. Zijn vader Victor-Pierre is schoenlapper.

Horta gaat vanaf **1874** naar de Gentse Academie voor Schone Kunsten en behaalt in **1878** met de wedstrijd “Architectuurelementen” zijn eerste medaille.

1879-1880. Verblijf in Parijs bij een interieurontwerper en terug naar Gent na het overlijden van zijn vader.

1881. Verhuis naar Brussel, huwelijk met Pauline Heyse, inschrijving in de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Brussel. Horta werkt nu en dan in de kantoren van architect Alphonse Balat, die hij als zijn leermeester beschouwt.

1888. Initiëring in de Loge Les Amis Philanthropes in Brussel.

1890. Geboorte van Simone Horta: “Zij is degene van wie ik het meest heb gehouden.”¹⁴

1892. Plannen voor het Édicule Lambeaux (tempeltje – Jubelpark). Verbouwing van Hotel Van Cutsem. Wordt leraar aan de polytechnische faculteit van de Université libre de Bruxelles (tot in 1911).

1893. Opdracht voor het Autrique-huis en Hotel Tassel.

1894. Opdracht voor de hotels Frison, Winssinger en Solvay.

1895. Opdracht voor Hotel Van Eetvelde.

1896. Opdracht voor het Volkshuis voor de Belgische Arbeiderspartij (plechtig geopend in 1899).

1897. Tentoonstelling tijdens het Salon de la Libre Esthétique in Brussel.

1898. Koopt twee kavels, Amerikaansestraat 23-25 in Sint-Gillis, om er zijn huis en kantoor te bouwen.

1900. Opdracht voor Hotel Aubecq.

1901. Vestigt zich in de Amerikaansestraat. Opdracht voor de Innovation (Nieuwstraat) en Hotel Roger.

1902. Deelname aan de Internationale Tentoonstelling voor Hedendaagse Decoratieve Kunst in Turijn.

1903. Opdracht voor Hotel Max Hallet en de Grand Bazar Anspach.

1906. Echtscheiding. Opdracht voor het Brugmannziekenhuis in Jette (plechtig geopend in 1923). Deelname aan de Wereldtentoonstelling van Milaan.

1907. Eerste bouwplannen voor het Museum voor Schone Kunsten van Doornik (plechtig geopend in 1928).

1908. Tweede huwelijk, met Julia Carlsson.

1909. Opdracht voor de Magasins Wolfers, Arenbergstraat.

1911. Opdracht voor het Centraal Station (plechtig geopend in 1952).

1913. Wordt directeur van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Brussel, die hij wenst te hervormen. Afgestudeerd aan de Koninklijke Academie van België, klas Schone Kunsten, afdeling Architectuur.

1915-1919. Verblijf in de Verenigde Staten. Horta reist het hele land door om lezingen te geven.

1919. Opdracht voor het Paleis voor Schone Kunsten (plechtig geopend in 1928). Wordt leraar aan het Hoger Instituut voor Schone Kunsten van Antwerpen (tot in 1927).

1925. Bouw van het erepaviljoen van België voor de Wereldtentoonstelling voor Hedendaagse decoratieve en Industriële Kunsten.

1932. Horta krijgt de titel van baron.

1939. Begint met het opstellen van zijn *Mémoires*. Overlijden van Simone Horta.

1947. Overlijden (zijn graf bevindt zich op de begraafplaats van Elsene).

Auteur
Françoise Aubry

Foto's
Gilles van den Abeele
behalve:
Horta Museum, Sint-Gillis: p. 6 -> p. 21
Edouard Hannon: Solvay: p. 22
Stijn Bollaert: p. 30
Archief van Brussel: p. 152-153 _TP74610
Barbara Van der Wee Architects: (zie ©)

Grafisch ontwerp en opmaak
Dominique Hambÿe

Vertaling en taalredactie
Nuances / Ann Goossens

©Uitgeverij Lannoo, Tielt, 2025
www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen. Als u opmerkingen of vragen heeft, dan kan u contact opnemen met onze redactie: info@racine.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave zijn uitdrukkelijk niet toegestaan. All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

D/2025/6852/40
ISBN: 978-23-902-53556

Gedrukt in Europa

